

A NÉMET FASIZMUS TÖRTÉNELMI GYÖKEREI

Irta: Dr. Gamsz Endre

A Nürnbergi per javában folyik. Aki talán még ma, a háború befejezése után is kételkedik, hogy a fasizmus a nagytőke utolsó kísérlete a hatalom megőrzésére, csak el kell olvasnia a napi sajtóban a vád adatait. Ezen adatok pontosan rávilágítanak arra, milyen szoros volt az összeköttetés a nagytőke és a Nemzeti-szocialista párt között.

Mi akik ezt a háborút átértük, nem csak azt tudjuk, milyen társadalmi erők okozták a fasizmust, hanem azt is, mi a fasizmus lényege, hogy mit jelent az, ha egy hanyatló, a történelem által eltűnésre ítélt társadalmi osztály megkísérel a lehetetlent. Mit jelent az, ha a fejlődő társadalmi erők, terrorral, félelemmel akarják elfojtani. Mert a terror sem új dolog, éppen úgy mint hogy nem új dolog, hogy egy hanyatló társadalmi réteg fel akarja tartóztatni a fejlődés menetét. Volt már erre példa az ókorban, a középkorban és az újkorban elég. A terrornak erre a formájára azonban, amelyet a fasizmus szült és, amelyet a fasizmus végrehajtott, a valágtörténelemben még nem volt példa. Ha azt mondjuk, hogy ez a terror beteges, állati, cinikus volt, érezzük, hogy ezzel nem fejeztünk ki semmit. Egyenlőre még csak egy szavunk van, hogy mind ezt megjelöljük: fasizmus.

Tudjuk, hogy a fasizmus első kezdetleges formái közvetlen az első imperialista háború után tűntek fel. Először Magyarországon, mint reakció a proletárdiktatúrára, azután Olaszországban, utána pedig még nagyon sok országban. A fasizmust azonban a legdurvább, legkövetkezetesebb és legrendszeresebb formájában Németország termelte ki. Felvetődik a kérdés miért van ez így. Miért éppen Németország lett a fasizmus főbástyája, hogyan sikerült a fasizmusnak — jelentéktelen kivétellel — az egész német népet a szolgálatában állítani. Próbálunk a legrövidebb vázlatokban rámutatni ezekre az okokra.

Nem akarjuk ezzel igazolni Németországot. A fasizmus húszmillió áldozata nem igazolást, hanem elégtételt kíván. Elégtételt és bizottságot, hogy a fasizmus nem jui újra uralomra, hogy nem veszélyeztetni még egyszer az emberiséget. Mert ne feledjük el, hogy a fasizmust, bár megverték, bár letporták, koránt sem irtották ki. Még mindig próbálkozik, még mindig nagy erőfeszítéseket tesz, hogy újra lábra kapjon. Éppen ezért fontos rámutatni, a fasizmus mélyebb okaira Németországban, mert a fasizmust még Németországban sem irtották ki, sőt a nemzetközi fasiszta körök még mindig komoly reményeket fűznek hozzá.

Hogy a problémát jobban tisztázzuk, menjünk vissza egy kicsit a történelemben.

A német városok, és bennük a német polgárság, a középkor végén és az újkor elején fejlődtek ki. A XV. században nagy változás állott be az Európai erőviszonyokban. Az Indiába való tengeji út és Amerika felfedezésével Olaszország és Németország polgársága és gazdasági élete általában hanyatlásnak indultak és azon országok kezdtek gazdaságilag fejlődni, amelyek az Atlanti óceán partján voltak. Mig ezekben a gazdasági fellendülésnek induló országokban a polgárság mind jobban és jobban fejlődött és politikailag mind nagyobb befolyásra tett szert, Németország megmaradt továbbra is a középkor szétzaggatottságában, a polgárság sosem lett egyenrangú tényező a nemességgel. A XVIII. században megpróbálta II. József Ausztriában, I. Frigyes pedig Poroszországban, hogy a polgárság igényeit kielégítse a nemesség rovására, azonban nem nagy sikerrel.

Ez az állapot mind a XIX. századig tartott.

A XIX. század az ipari tőke kora. A tőkésrendszer most valósítja meg mindazokat a gazdasági és társadalmi lehetőségeket, melyekre a rendszer módot nyújt. Nyugateurópában és az Amerikai Egyesült Államokban óriási fellendülés észlelhető.

Németország nem kapcsolódott be a század elején ebbe az ipari fellendülésbe. Ennek akadálya ismét kedvezőtlen földrajzi helyzete, a nyílt tengerekkel való elzárása volt. Még a vasutat fel nem találják, a kereskedelmi forgalom legnagyobb része még mindig a tengeren jár szodik le. Azon kívül a már előbb említett okok miatt a német polgárság úgy gazdaságilag mint politikailag gyenge volt, sokkal szervezetlenebb és öntudatlanabb, mint az angol, vagy francia polgárság.

Még egy oka van azonban annak, hogy a német polgárság politikailag annyira vissza maradt. Tudjuk, hogy a francia forradalomban a polgársággal tartott a parasztkor nagy része, különösen a középbirtokosok, akik a forradalomnak köszönhetően a hűbéri területek alól való felszabadulásukat. A francia polgárság magabiztos volt haladó szerepének, társadalmi fellendülésének tudatában. Ennek a diadalmas polgárnak a képviselője volt Napoleon.

A napoleoni háborúknak azonban volt egy nagy ellentmondása. És pedig az, hogy Napoleon háborúi elsősorban világnézeti háborúk voltak a haladó, feltörekvő polgárság, és a hanyatló, pusztulásra ítélt nemzetközi hűbériség között. A maradásig bástyái akkor elsősorban Ausztria és a cári Oroszország voltak. Ezeket segítették Poroszország, Anglia, Spanyolország stb. Nagyon sok országban a polgárság a hűbéresek elleni küzdelemben Napoleon mellé állt. Napoleon azonban, és ebben volt az ellentmondás, — nemzetileg elnyomta nemcsak a legyőzött hűbéresek, hanem a meghódított polgárokat is. Ez Napoleoni gazdasági politikájában is megmutatkozott, mert bár a meghódított országokban felszabadította a parasztkor és kiterjesztte a belső piacot, de ezeket a piacokat elsősorban a fellendülő francia iparnak szánta, és ezt a vámpolitikájában kifejezésre is hozta. Így azután az történt, hogy sok országban a polgárság a nemzeti ellenállás megszervezésében alárendelte magát a hűbéreseknek.

Németországban ez a mozzanat a legerősebb formában jutott kifejezésre. Németországban, kivéve a rajnamenti vidékeket a polgárság nem fejlődött, hanem megmaradt gazdaságilag a hűbéresektől függő, szűk látókörű réteggnek. És amikor a Napoleoni háborúk kifejtették a nemzeti ellenállást, az ellenállást a hűbéresek, arisztokraták, a nagybirtokosok szervezték meg. Ennek azután sorsdöntő, és a németiségre nézve végzetes következményei voltak.

Közben a német ipari polgárság is lassú iramban bár, de fejlődik. Ez az új ipari polgárság, mint világszerte osztálytársai, szabadelvű és reális gondolkodású. Érdekes azonban, hogy mit mond a polgárság ideológusa, Friedrich List közgazdász: Németországnak, illetve a német területeknek nincsenek nyílt világtengerei. Németország szárazföldi ország, amelyet csak a szárazföldi tömegközlekedési eszköz, az újonnan feltalált vasút egyesít. A vasút teszi majd lehetővé, hogy Németország kihasználja gazdasági erőforrásait. Németország azonban középeurópai állam. A már iparilag magas fokon álló nyugateurópai országokkal nem kereshet gazdasági kapcsolatokat. Ipari termékeit a Dunamedence agrárnépeivel kell kicserélnie. Tehát a szabadelvű List is, aki különben nem gondol még politikai vagy nemzeti terjeszkedésre, tisztán látja a »békés«
gazdasági terjeszkedés szükségességét a Dunamedencében, és a Balkánon.

Az 1848. év sorsdöntő volt Németország történeti fejlődésében. A 48-as forradalmakban már jelentkezik sok helyütt a polgárság mellett a proletáriátus is. A valódi ipari proletáriátus Németországban egyidejűleg kezdett fejlődni az ipari polgársággal, és mint mindig az ipari fejlődés kezdetén, nyomora és forradalmisága nagy volt. A 48-as német polgári forradalomban a proletáriátus Marks és Engelsz Kommunista Kiáltványa által öntudatosítva jelentékeny sze-

repet játszott. Elszántsága és önálló célkitűzései azonban megijesztették a polgárságot. Ez mint kb. fél évszázaddal később Oroszországban, ismét a hűbéresek mellé szegődik. Most a proletáriátus ellen. Így a hűbériség tovább is megtartotta Németországban hatalmi állásait, az ipari polgárság pedig tompította harcát ellenük, akikkel érdekellentétei voltak, de mégsem olyanok mint a proletáriátussal.

Az ipari fejlődés a múlt század második felében, a vasút elterjedése folytán, gyorsabb iramban indult meg. Németország nemzeti egyesítése, egy szoros vánterületté való összeforrása napirenden volt. Ezt az egyesítést Poroszország Bismárck által irányítva meg is valósította 1871-ben.

Megalakult tehát a második Német Birodalom. Megkezdődött egy erős és erőltetett iramú fellendülés és nemcsak ipari téren, hanem ezzel összefüggésben a tudomány és művészet és a társadalmi élet minden megnyilvánulásán terén. A német nehézipar nemcsak, hogy elérte, hanem a század végén már túl is haladta a francia és angol nehézipart. A villamos és vegyiparban még Amerikát is megelőzte.

De a hűbéresek megint megtartották hatalmi állásaikat. A nagybirtok különösen Keletporoszországban megmaradt, de a hűbéresek gazdasági ereje első sorban már az ipari tőkében, az ipari részvényekben volt. Az arisztokrácia kezdett mindjobban beszívódni a polgárság mellett az iparba. Ezek a junkerek és egyéb arisztokraták nemcsak az iparra nyomták rá felfogásukat, osztályuk nézeteit, hanem az egész német társadalmi életre, a középosztályok gondolkodás módjára is. Mig Angliában az arisztokrácia bizonyos mértékben átvette a polgárság gondolkodásmódját, a német polgárság amely azelőtt is függött a hűbéresektől, és amelynek nem volt demokratikus politikai iskolázottsága, vagy hagyománya, átvette a hűbéresek gondolkodásmódját. Az egész második Német Birodalmat a katonai alárendeltség és egy sokszor a neveltségig menő arisztokratikus szellem szerint szervezték meg. Németországban nemcsak hogy nem volt semmiféle politikai demokrácia, de még nyugati értelemben vett szabadelvűség sem. A német gazdasági élet pid. az angol és amerikaival ellentétben nagymértékben függött az állami irányítástól. Az állam nemcsak vasutakat, póstát és egyéb közlekedést vette át, hanem közvetlenül, vagy inkább közvetve egyéb gazdasági ágak irányítását is.

Németországban tulajdonképpen hiányzik az ipari tőke szabadelvű korszaka. A kereskedelmi tőke korszaka Németországban tovább tartott mint Nyugateurópában, és utána majdnem közvetlenül az imperializmus következett. Természetesen az ipari tőke, a dolgok természetes folyamata szerint, máshol is, így Nyugateurópában és az Amerikai Egyesült Államokban is átalakult egyeduralmi finánciókévé, amelynek politikai kifejezője az imperializmus volt. Ez az imperializmus azonban nem volt olyan agresszív mint a német a következő okokból:

Az első ok, mint már említettük, hogy a német nagytőke párosult a porosz militarizmussal. Ennek a hűbéri színezetű és eredetű militarizmusnak különösen a porosz junkerek voltak a hordozói, akik magukat a német nép keleti bástyájának tekintették, és akik csakugyan tűzzel és vassal terjesztették már a középkor óta a német gazdasági és politikai hatalmat kelet felé.

Másodszor a nyugati államok szabadon terjeszkedhettek a gyarmatok felé. Ezeknek az országoknak már akkor voltak terjedelmes és gazdag gyarmataik, amikor a valódi imperialisztikus gyarmati kizsákmányolás még meg sem kezdődött. Amikor azután az ipari tőke finánciókévé fejlődött, megkezdődött a gyarmatok mindig súlyosabb kizsákmányolása. A gyarmattal bíró államoknak a külpolitikája most tehát nem teljesen arra irányult, hogy új gyarmatokat szerezzenek, hanem hogy a meglévőket megtartsák, hogy biztosítsák a gyarmatokhoz vezető utakat, és hogy fenntartsák egyeduralmukat a gyarmatok ki-

zsákmányolása felett. De a nyugati hatalmak gyarmataikat nem csak nyersanyagbeszerzésre, árúelhelyezésre és tőkebefektetésre használták fel, hanem lakosságfeleslegük elhelyezésére is. Németországban azonban a nagybirtok annyira ontotta a lakosságfelesleget, hogy azt még a rohamosan fejlődő ipar sem tudta teljesen felszívni. Az előbbi századokban, a kereskedelmi tőke korában, Németország társadalmi rendszere és földrajzi elszigeteltsége miatt nem szerzett gyarmatokat. Nyugat felé, vagy a tengereitúlra gazdaságilag nem terjeszkedhetett. Ezt a terjeszkedést, mint ahogy List megjósolja, először a Dunamedence, Közép-, Kelet-Európa és a Balkán gazdaságilag még fejletlenebb országai felé fejtette ki.

És így jött az első imperialista háború, az első világháború. Németországnak el kellett vesztenie a háborút, és el is veszítette.

Utána megkezdődött Németország, a német tőkés társadalom súlyos válsága. A német imperializmust vereség érte. Azonban nem bukott el. Ezt nem engedték meg a nyugati imperialisták sem, akik csupa ellentmondással teli rendszabályokkal akarták megőrizni a kivívott győzelmet. Így például egy »erős« Lengyelországot akartak ékezni a Szovjetunió és Németország közé. A hatalmat Németországban látszólag a munkásság vette át. Hogy csakugyan csak látszólag vette át az abból is kiviláglik, hogy nem csak a nagytőke, de még a junkerek is kezdtek már 1919-ben komolyan szervezkedni, még pedig nyíltan, a »munkás szociáldemokrácia« szemeláttára.

Hogy lehet az hogy a német munkásság ilyen visszásan fogta fel szerepét? Tudjuk hogy a német munkásság még a múlt század 80-as éveiben is harcias volt és forradalmi. Azonban a német gazdasági fellendüléssel párhuzamosan, éppen úgy mint az angol munkássággal is megtörtént a múlt század folyamán, a német munkásság széles rétegei, különösen a vezető szakmunkások és a pártvezetőségi bürokraták kezdték feledni a forradalmi eszmét. Így történt, hogy a német munkásság, amely előbb szervezettsége és forradalmiassága folytán a polgárság széles rétegeit taszította a hűbéri-tőkés táboraiba, most amikor cselekedni kellett volna: »a történelem vastörvényszerű és békés fejlődéséről«, a »tisztá, diktatúramentes parlamentárizmusról« fecsegett. Akkor amikor Lenin megdönthetetlen érvekkel kifejtette az imperializmus lényegét, a finánc-tőke erőfeszítéseit, hogy hatalmát fenntartsa és ennek folyamán az osztályharc kiéleződését a pénzoligarhia uralma alatt, és amikor nézeteit az általa szervezett párt által, a súlyos nehézségek dacára meg is valósította, a német munkásvezetők továbbhaladtak a téves, áruló úton, amelyen már a világháború elején elindultak. A német szociáldemokrácia teljesen a kispolgársághoz idomult.

És mi történt közben a valódi német kispolgársággal, amely másfél évtizeddel később a fasizmusnak a tömegeket adta?

Míg például a francia kispolgárság forradalmi hagyományokkal rendelkezett, addig a német kispolgárság mint említettük, még a múlt század folyamán is megőrizte szűklátókörű élet- és gondolkozásmódját. Tudjuk, hogy a tőkés rend végső szakasza, az imperializmus, nemcsak a munkást és a kis parasztot veszélyezteteti létfenntartásában, hanem a középelemeket, a kispolgárokat is. A saját szemünkkel láttuk például itt a háború előtti Jugoszláviában, hogyan pusztított a Bata, a Beogradszka Zadruga, a Sörfőző Kartell, stb. a kiskereskedők, kispárosok, kispasztok között. Ez súlyos helyzetet, amelyet nálunk különösen a világválság élezett ki, Németországban már közvetlen az első imperialista háború után megkezdődött. A kispolgárság széles tömegei nem tudtak felemelkedni a társadalmi ranglétrán. A német tanító, altiszt, kiskereskedő, kispáros fia, ahelyett hogy valahova a gyarmatokra ment volna hivatalnoknak, kénytelen

volt proletárrá válni. De ez is nehéz volt, mert a munkanélküliség akadályt képezett. Már pedig a német kispolgár, minden politikai hagyomány és iskolázottság nélkül, a régi társadalmi megszokásokkal évszázadokon át megszabott életszínvonalal, kézzel-lábbal küzdött a »lecsúzás« ellen. Nem akarta belátni, hogy ennek az oka a nagytőke, hogy a szocialista társadalomban ez nem lehetséges, mert ott más a társadalom fölépítése, stb. A kispolgárság elkeseredése a nagytőke ellen tehát, nem a munkássággal való szövetkezésben, nem a tőkésrendszer elleni elvi lázadásban, hanem egy a valóságtól idegen, a kistőkét, a múlt társadalom rendjét megvédő politikai hatalom elérésében nyilvánult meg. A kispolgárság talajvesztése különösen a két imperialista háború közötti időszakban volt erős, és ezzel arányosan nőtt azután a kispolgárság »forradalmisága«. És ez ugyanabban az időben történt, amikor, mint már említettem, a munkásság vezető rétegeinek a forradalmisága, tisztánlátása, az eseményekkel való összekapcsolódása szinte teljesen megszűnt. Amikor a szociáldemokrata munkásvezetők behunyták a szemüket a legszembeötlőbb tények előtt, meddő vitákat folytattak még mindig a »békés átnövesről«, és arról, hogy mikor és mennyiben sértették meg az alkotmányt, és szidták a kommunistákat, akik pedig egyedül akarták a helyzetet és Németországot megmenteni. Még mikor a Reichstag égett, még mindig az alkotmányról vitakoztak.

A nagytőke és a munkerek pedig nem hunyták be a szemüket és nem vitakoztak. Láttuk, hogy a német munkásság nem használta ki a helyzetet az első imperialista háború után. A versaille-i béketervező illetve utódaik tudták, hogy ha a német ipar nem kap segítséget, teljesen összeomlik, és akkor az úr mégis a munkásság lesz. A helyzet tele volt ellentmondásokkal. A féktelen német imperializmus volt a legveszélyesebb versenytársuk, mégis táplálóját, a német ipart fenn kellett tartani, legalább is annyira, hogy Németországban ne történjék semmiféle társadalmi felfordulás. A német nagyipar Nyugatról sok kölcsönt kapott és ezen kölcsönök segítségével még jobban racionalizálódott, még nagyobb versenytársat jelentett, mint az első háború előtt.

Lehet-e hiénát megkötni és befogni házörzésre? A nyugati imperialisták meg akarták kötni a legkíméletlenebb imperializmust, a németet, de úgy, hogy az egyben mégis csak megőrizze őket attól, amitől Chamberlain, Lord Melchott, Flandin, Laval és társaik legjobban rettegetek: a népek fölszabadulásától.

A német imperialista hiénák pedig megpróbálták a saját hasznukra játszani mind ezeket a körülményeket: megkisérelték a lehetetlent, a történelmi fejlődés megakasztását.

Gondosan, az évszázados német militarizmust jellemző alapossgal és fegyelműzöttséggel látták neki munkájuknak. A külpolitikában egyetlen hatásos ütőkártyájuk volt, amellyel megnyerték a nemzetközi reakciós körök jóindulatát: a bolsevizmus. A belpolitikában pedig kihasználták mindazokat a történelmi visszasságokat, amelyek Németországban léteztek: a kispolgárság maradiságát, rövidlátását és elkeseredését, a munkásság félvezetetését és határozatlanságát, a versaille-i szerződés visszasságait és ellentmondásait stb. stb. A leg-sötétebb, de rendszeresen affanulmányozottj terrorral először saját népükből irtottak ki minden ellenállást, azután pedig féktelen, hazug hírveréssel felébresztették a német népben amügy is meglévö nemzetj fönnhéjazást és sovinizmust. Megszervezték és elszédítették a rekivadult kispolgárság tömegeit. Az egész népet, de különösen az ifjúságot rászoktatták a rablásra és a gyilkolásra, úgy, hogy a végén az egész népet sikerült szolgálataukba állítaniok.

Részletekre szándékosan nem tértem ki, nemcsak a hely korlátoztsága miatt, hanem mert a német fasizmus legüjabb fejleményei közismertek a közelmúltból. Csak egy tényre akarok még rámutatni. A japán ipari fejlődés nagyon hasonló a némethez annyiban, hogy ott az iparosodás szintén nagyon későn kezdett fejlödni, amikor már az ipari technika nagyon haladottj volt, és szintén egy

hűbéri társadalomba oltódott bele, még nagyobb mértékben, mint a német. Azok a történelmi adottságok, melyek a német imperializmust jellemzik, még nagyobb mértékben megvoltak a japán imperializmusban. Sokat is tanult egyik a másiktól.

Befejezésül meg kell még említenünk, hogy a német fasizmust még mindig nem irtották ki gyökerestül. Az évtizedeken át félrevezetett, nekivadult, és a végén kiábrándult német tömegek, akik magukra vonták az egész emberileg érző világ gyűlöletét és megvetését, még mindig nem látnak tisztán. Ki is akarja ezt használni a nemzetközi reakció. Tudja, hogy a talaj még mindig jó, és sokat taktikázik. Pedig Németországnak, ha majd felocsúdik, csak egy útja lehet: az az út, amelyen a német nép egy része olyan határozatlanul ndult el az első imperialista háború után, és amely útról olyan gyáván letért, hogy megengedte népének romlását, és embermilliók kipusztítását. Előbb azonban jóvá kell tenni a német népnek azt, amit az emberiség, az emberi kultúra ellen vétett. Ezt pedig a reakciósook semmiféle mesterkedése, semmiféle neo-náci-fasizmus számítás sem bírja megakadályozni.

A GYAKORLAT SZEREPE AZ ELMÉLET FEJLŐDÉSÉBEN

Irta. Naumova Mária

»A tudományt azért nevezik tudománynak, mert nem ismer el fétist, nem fél fölemelni a kezét arra, ami elavult és ébren figyel a tapasztalat, a gyakorlat szavára.« (Sztaljin)

A Bolsevik Párt vezérelvéül Sztaljin a következőképp fejezte ki: »Az elmélet tárgyaltamává válik, ha nincs kapcsolata a forradalmi gyakorlattal. Épp úgy, mint ahogy a gyakorlat is vakká lesz, ha forradalmi elmélet nem világítja meg útját.« A Bolsevik Párt sem birkózhatna meg azon nagy feladatokkal, melyek elé a szocialista építés állítja, ha élenjáró forradalmi elmélet nem vezetné. A Sz. K. (b) P. története cselekvő leninizmus; Lenjin és Sztaljin tanításának megvalósulása.

A marxista elmélet nem képviselne oly hatalmas erőt, ha elzárkózna az élettől, a történelmi gyakorlattól, az emberi valóságtól. A tudományos gondolkodás és a tudomány összes ágai a gyakorlatból fakadnak. A tudományok mindig és mindenkor az emberek gyakorlati szükségleteiből nőnek ki és egyedüli szerepük segíteni az embert a természettel való harcban és élete kialakításában. Az emberek gyakorlati tevékenysége nemcsak a tudomány keletkezésének, de fejlődésének is a bölcsője és előre viszi a tudást azáltal, hogy állandóan új feladatok elé állítja és a feladatok megoldására eszközöket teremt.

Az emberek gyakorlati tevékenysége az, amely egyedül különböztetheti meg az igazat, a valót a hamistól, elválasztja a tárgyilagos igazságot a mindenféle csafó képzettől és hamis fölfogástól. A gyakorlat szerepének ilyen megítélése a dialektikus materializmus egyik legfontosabb smertető jele.

A dialektikus materializmus kiinduló pontja, hogy a társadalmi lét határozza meg a tudatot, hogy a tudat egész tartalma, az ember egész lelki világa csak az anyagi világ visszatükröződése az ember agyában. Az emberi tudat magasabb foka az elmélet, azaz a természet és társadalmi valóságok kapcsolatainak és viszonyainak visszatükröződése — a természet és társadalmi élet törvényei. Ezen törvények nem nyilvánulnak meg az ember előtt minden további nélkül. Az ember erőfeszítéseket tesz e törvények fölfedezésére, m e g i s -